

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Акуленко Ірини Анатоліївни

на дисертаційну роботу Бріцкан Тетяни Георгіївни

«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

Цифрові технології стрімко змінили сучасне людство, стали присутнім чинником ефективного функціонування особистості у соціумі. Ми є свідками того, як вони бурхливо поширюють свій вплив і в освіті, оскільки значно розширили можливості людини щодо миттєвого одержання потрібної інформації, її верифікації або спростування, опанування способів застосування. Сучасні молодші школярі формуються як особистості в умовах глибинного проникнення цифрових технологій в усі сфери їхнього життя, що вочевидь впливає на розвиток їх когнітивних процесів, практичних навичок. Увага, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення, здатність прикладати вольові зусилля у молодших школярів знаходяться під значним впливом цифрових технологій. Глибокі й різносторонні наукові студії цілком статистично достовірно фіксують вплив цифровізації життєдіяльності учнів вдома і в школі на процеси сприймання ними навчальної інформації, її переробки, інтериоризації, розуміння, відтворення й застосування. Тих самих впливів невідворотно зазнають і організатори освітнього процесу – вчителі. Тому для забезпечення освітніх потреб сучасних молодших школярів учитель повинен якісно, ефективно, дидактично виважено використовувати широкий спектр засобів цифрових технологій, зокрема онлайн-сервіси в освітньому процесі. Набувати спроможність до такого використання засобів ІКТ майбутній фахівець має на усіх етапах своєї професійної підготовки. Відтак, актуалізується потреба в організації такої підготовки майбутніх учителів початкової школи, що забезпечила б виконання цього завдання, зокрема й на базовому етапі фахового становлення педагога.

З огляду на це дисертація Бріцкан Тетяни Георгіївни є цілком актуальним цілісним дослідженням, зорієнтованим на осмислення й творчий пошук нових сучасних підходів до фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи, а вибрана тема дисертаційного дослідження з проблеми підготовки майбутніх учителів до застосування ІКТ у професійній діяльності є достатньо обґрунтованою як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Дослідження виконано відповідно до плану наукової та науково-організаційної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» в межах теми науково-дослідної роботи «Технології формування методичної компетентності майбутніх учителів у навчанні учнів математики» (2019-2023 рр., реєстраційний номер 0119U0020223, науковий керівник – професор С. Скворцова). Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 25.04.2019 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 3 від 28.05.2019 р.).

Композиційно дисертація містить: вступ, три розділи, зумовлені логікою наукового пошуку й послідовністю викладу матеріалу, висновки до кожного з розділів, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 339 сторінок, із них основний текст – 232 сторінки. Робота містить 13 таблиць, 5 рисунків. Список використаних джерел нараховує 329 найменувань. Покликання в основному тексті загалом здійснено з дотриманням нормативних вимог.

Вступ дисертації Бріцкан Тетяни Георгіївни містить усі необхідні компоненти: обґрунтування вибору теми дослідження, мету й завдання дослідження, що корелюють з предметом та об'єктом роботи. Категорійний апарат роботи є чітким, методологічно вивіреном, У вступі відображено наукову новизну отриманих результатів, відомості про апробацію матеріалів дисертації, структуру й обсяг кваліфікаційної роботи. Чотири дослідницькі

завдання Т.Г. Бріцкан розв'язала, застосовуючи доцільні для наукового пошуку теоретичні, емпіричні та статистичні методи.

Раціональним вважаємо підхід дослідниці до розв'язання першого завдання, а саме: визначити особливості когнітивних процесів школярів молодшого шкільного віку як представників цифрового покоління, з'ясувати чинники, що зумовлюють сприймання, розуміння і запам'ятовування ними навчальної інформації, схарактеризувати засоби навчання на основі ІКТ.

Дисертантка визначила, що безпосередня комунікація дитини з цифровими пристроями впливає на особистість сучасного здобувача освіти в цілому; найбільш відчутним є вплив на розвиток когнітивних процесів (сприймання, увага, мислення, пам'ять, мовлення), а також на здатність докладати вольові зусилля. Молодші школярі, особливістю яких є неуважність та розсіяність, кліповий когнітивний стиль, потребують стимулів у вигляді візуалізації за допомогою ІКТ. Організувати сучасний успішний освітній процес у початковій школі без застосування засобів ІКТ неможливо. З належною повнотою у дисертації уточнено сутність конструктів «засоби навчання на основі ІКТ», «ІКТ-компетентність учителя початкових класів».

У процесі розв'язання другого завдання дослідження (виявити можливості застосування ІКТ у реалізації трудових функцій вчителя початкової школи та стан підготовленості вчителів до застосування ІКТ у професійній діяльності) проаналізовано трудові функції вчителя та компетентності, через які реалізується кожна функція, й у такий спосіб встановлено вимоги до професійної діяльності вчителя початкових класів. Такий підхід надав можливість обрати цифрові інструменти для реалізації кожної функції. Дисертантка наголошує на тому, що доцільно приділяти особливу увагу трудовій функції «А. Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів)». Для реалізації професійних компетентностей трудової функції А вчитель може застосовувати як апаратні, так і програмні засоби навчання.

Істотне значення для повного та всебічного розкриття теми дослідження мають результати проведеного тривалого дослідження щодо стану готовності вчителів початкової школи до впровадження ІКТ у ДП та ПП, які свідчать про те, що вимушений перехід до дистанційного навчання внаслідок COVID-19 позитивно вплинув на розвиток ІКТ-компетентності вчителів початкової школи. Також встановлено, що вчителі самостійно опановують певні ресурси і потребують фахової допомоги в роз'ясненні методичних особливостей під час створення власного навчального контенту. Таким чином підтверджено важливість і необхідність цілеспрямованої, системної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ в освітньому процесі.

Також уточнено сутність конструктів «інтерактивна навчальна вправа», «інтерактивне відео», «інтерактивні симулятори», «віртуальний клас».

Розв'язуючи третє завдання дослідження, виокремлено та з належною повнотою обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, дотримання яких уможлиблює ефективну підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ у процесі навчання молодших школярів (реалізація трудової функції А) як педагогічної системи. До них віднесено: 1) оновлення, доповнення змісту робочих програм методичних дисциплін і курсів за вибором окремими модулями або/та темами, які стосуються застосування ІКТ у навчанні молодших школярів; 2) підготовка і перепідготовка викладачів методичних дисциплін у контексті використання ІКТ; 3) залучення майбутніх учителів до використання ІКТ у проєктній діяльності і під час розв'язування ситуаційних задач; 4) створення відповідного освітнього середовища в ЗВО шляхом упровадження засобів ІКТ у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Фахову компетентність й обізнаність з усіма аспектами досліджуваної проблеми засвідчує теоретично обґрунтована модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ у навчанні молодших школярів предметів чи інтегрованих курсів, яка є результатом розв'язання

четвертого завдання дослідження. Запропонована адаптивна модель підготовки майбутніх учителів початкової школи охоплює цільовий, змістово-організаційний, технологічний та результативний блоки.

Дисертанткою уточнено сутність поняття «готовність майбутнього вчителя початкової школи до використання ІКТ у процесі навчання молодших школярів предметів чи інтегрованих курсів».

Не можна не звернути увагу на значення дисертаційного дослідження, зважаючи на його новизну.

Наукова новизна виявляється в тому, що *вперше* обґрунтовано та сформовано комплекс онлайн-сервісів для організації очного, дистанційного та змішаного навчання, який сприяє розвитку фахової компетентності вчителя щодо повноцінної реалізації трудової функції А; встановлено систему вимог до добору онлайн-сервісів відповідно до структурних елементів комплексу, що забезпечує компетентний методичний супровід молодших школярів – представників цифрового покоління; науково обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ у процесі навчання молодших школярів (на прикладі освітньої галузі «Математика»); визначено змістове наповнення поняття «навчальний інтерактивний контент» та форми взаємодії з ним суб'єктів освітнього процесу.

Набули подальшого розвитку питання щодо формування та розвитку методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи у контексті використання ІКТ у професійній діяльності, зокрема комплексу онлайн-сервісів, який може бути адаптований відповідно до особливостей навчального предмету (інтегрованого курсу) та особистості дитини молодшого шкільного віку як представника цифрового покоління та професійних потреб учителя.

Відзначимо цілковито очевидну практичну цінність дисертації Т.Г. Бріцкан, яка полягає в тому, що запропонована адаптивна модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ у

навчанні молодших школярів предметів (інтегрованих курсів) апробована з дотриманням обґрунтованих організаційно-педагогічних умов в освітній процес вищої школи під час вивчення модуля «ІКТ у навчанні математики молодших школярів»/«Використання інформаційних технологій у навчанні розв'язування задач» у межах опанування дисциплін методичного спрямування; розроблено й впроваджено навчально-методичне забезпечення зазначеного модуля у вигляді презентацій, навчальних відео, алгоритмів та пам'яток, колекції навчального інтерактивного контенту.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 1-7/321 від 26.06.2023 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (довідка про впровадження № 1084/30/2 від 16.06.23 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження № 01-23/105 від 22.06.23 р.) та Херсонського державного університету (довідка про впровадження № 03-32/575 від 23.06.23 р.).

Стверджуємо, що наукова новизна, теоретичні і практичні висновки є достовірними, що підтверджуються у процесі наукового дослідження засобами різноманітних теоретичних, емпіричних і статистичних методів. Основні положення дисертації апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і достатньо висвітлено в наукових публікаціях дисертантки.

Висновки дисертації достатньо виважені, логічні, достовірні, науково обґрунтовані й відповідають поставленим завданням. Зміст, результати роботи, основні висновки відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід виділити низку зауважень до змісту дисертації, а також висловити окремі побажання:

1. Заслуговує на схвалення авторський підхід до аналізу результатів досліджень українських і зарубіжних науковців щодо стану готовності вчителів початкової школи до застосування ІКТ у професійній діяльності (підрозділ 2.1). Однак, на наш погляд робота виграла б, якби дослідниця подала його додатково стисло, структуровано, можливо у вигляді таблиці.

2. На схвалення заслуговує розроблений ілюстративний матеріал, поданий на с. 138 і с. 162. На нашу думку, його доречно було б винести у додатки.

3. У тексті дисертації досить детально описано формувальний етап дослідження. Перевірка рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ у процесі навчання молодших школярів здійснювалася під час аудиторної роботи. Цікаво було б почути позицію авторки стосовно формування окресленої якості під час виробничої практики.

4. З огляду на те, що дисертаційна робота має вагому новизну та практичне значення, вважаємо за доцільне рекомендувати здобувачці підготувати навчальний посібник, який обов'язково стане в нагоді як майбутнім учителям, так і вчителям, які нині реалізують освітній процес у початковій школі і в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Водночас, висловлені зауваження й побажання не зменшують науковий рівень дисертації, яка є суттєвим внеском у теоретичному дискурсі з питань підготовки майбутніх учителів до застосування ІКТ у професійній діяльності.

Зміст роботи, логіка викладення тексту, наукові і прикладні результати свідчать про ґрунтовні теоретичні знання, володіння методами наукового дослідження, уміння розв'язувати складні наукові й прикладні проблеми. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані й викладені в дисертації, обґрунтовані, логічні й експериментально підтверджені.

При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація за темою «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності» є завершеною науковою працею, відповідає спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Бріцкан Тетяна Георгіївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук,
професор кафедри автоматизації
та комп'ютерно-інтегрованих технологій
Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького**

Ірина АКУЛЕНКО

Підпис доктора педагогічних наук,
професора кафедри автоматизації
та комп'ютерно-інтегрованих технологій
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
Ірини Акуленко засвідчую:
проректор з наукової
та інноваційної діяльності

Олександр СПРЯГАЙЛО